INZ. TADEUSZ KOLASIŃSKI

Zastosowanie krzywych przejściowych w kolejkach leśnych.

Die Anwendung von Übergangskurven bei den Waldbahnen.

(Dokończenie).

Sposób pierwszy.

Mając wyznaczony punkt styczności A i wierzchołek łuku D, przesuwamy te punkty wraz ze środkiem łuku O wzdłuż symetralnej kąta β równolegle o wielkość f tak, że dostaniemy punkty łuku: O_1, A_1 i D_1. Krzywa przejściowa włączona będzie do łuku w punkcie M o promieniu r i biec będzie od punktu M do punktu N na stycznej, wedle promienia ϱ rosnącego od wartości r do nieskończoności.

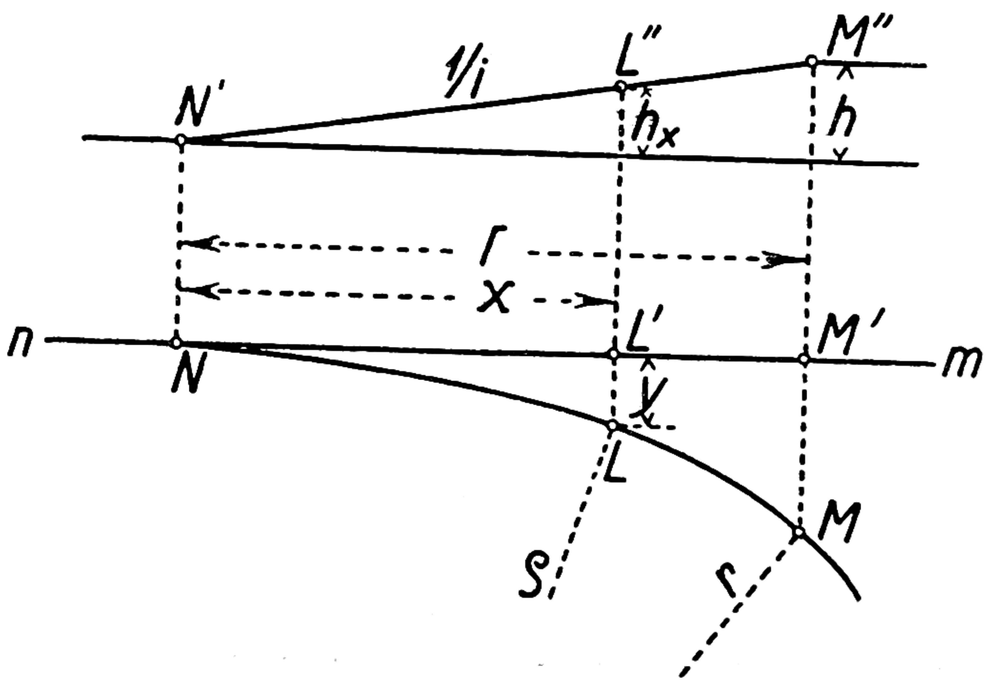

Rys. 1.

Zadaniem trasującego będzie wyznaczenie na terenie punktu N jako początku krzywej, końca jej czyli punktu M oraz punktów pośrednich krzywej przejściowej — wreszcie punktów pośrednich łuku od M w kierunku D_1. Dla wyprowadzenia równania krzywej przejściowej wychodzimy z następujących dwóch założeń, które ona ma spełniać. 1) W każdym punkcie bieżącym krzywej L wielkość przechyłki toru h_x ma być odwrotnie proporcjonalna do wielkości promienia ϱ krzywej w danym punkcie czyli $h_x = \frac{s \cdot v^2}{g \cdot \varrho}$ (Rys. 1).

2) Stosunek przechyłki toru h_x do odciętej x mierzonej od początku krzywej N ma być w każdym punkcie bieżącym krzywej równy spadkowi jednostajnemu oznaczonemu $1 : i$, gdzie i przyjęliśmy dla kolejki leśnej równe 300 — więc

$$\frac{h_x}{x} = \frac{1}{i}, \qquad h_x = \frac{x}{i}.$$

Jeżeli porównamy oba powyższe równania ze względu na h_x dostaniemy $\frac{x}{i} = \frac{s.v^2}{g.\varrho}$, skąd $\varrho = \frac{i.s.v^2}{g} \cdot \frac{1}{x}$. Wartość $\frac{i.s.v^2}{g}$ dla danej kolejki o prześwicie s, przyjętego i oraz prędkości v, jest wielkością stałą, którą oznaczamy literą C, zatem $\frac{i.s.v^2}{g} = C$, $\varrho = \frac{C}{x}$. Każdy

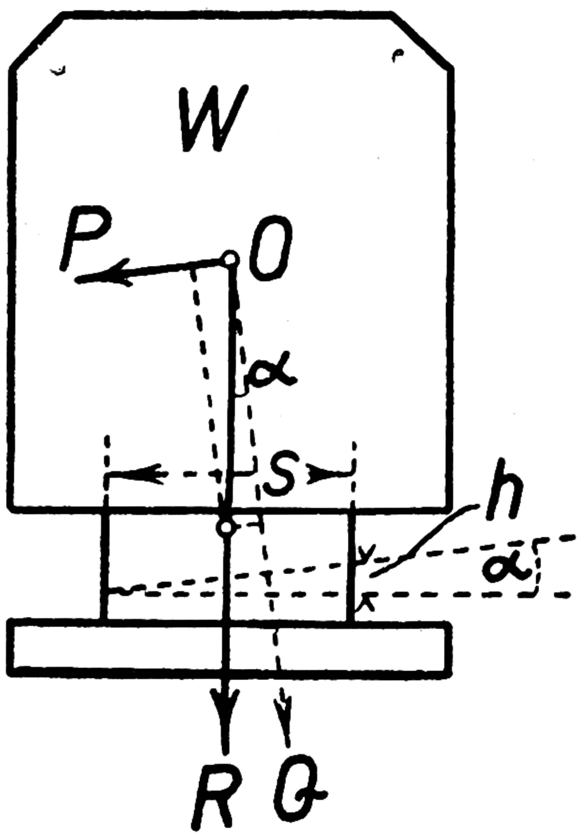

Rys. 2.

punkt bieżący L po krzywej $N—M$ (rys. 1) będzie określony trzema współrzędnemi prostokątnemi: y, x i h_x. W ten sposób określona krzywa będzie krzywą przestrzenną, której rzut poziomy $N—M$ będzie przedstawiony następującem ogólnem równaniem różniczkowem krzywej dla ϱ zmiennego od ∞ do wartości r. $\varrho = \frac{\left[1+\left(\frac{dy}{dx}\right)^2\right]^{3/2}}{\frac{d^2y}{dx^2}}$.

W zastosowaniu do krzywej przejściowej $\frac{dy}{dx}$ oznacza tangens kąta nachylenia stycznej do osi x w dowolnym punkcie krzywej. Graniczna, maksymalna nawet wartość tego kąta w punkcie M jest niewielka i wynosi około 5^0. Zatem wielkość $\frac{dy}{dx} < 1$ podniesiona do drugiej potęgi jest stosunkowo małą, którą tutaj możemy pominąć. Wzór będzie miał zatem postać:

$$\varrho = \frac{1}{\frac{d^2y}{dx^2}} \quad \text{ponieważ} \quad \varrho = \frac{C}{x} \quad \text{więc} \quad \frac{d^2y}{dx^2} = \frac{x}{C}.$$

Całkując to równanie dostaniemy:

$$\int \frac{x}{C}\, dx^2 = \frac{x^2}{2C} = \frac{dy}{dx},$$

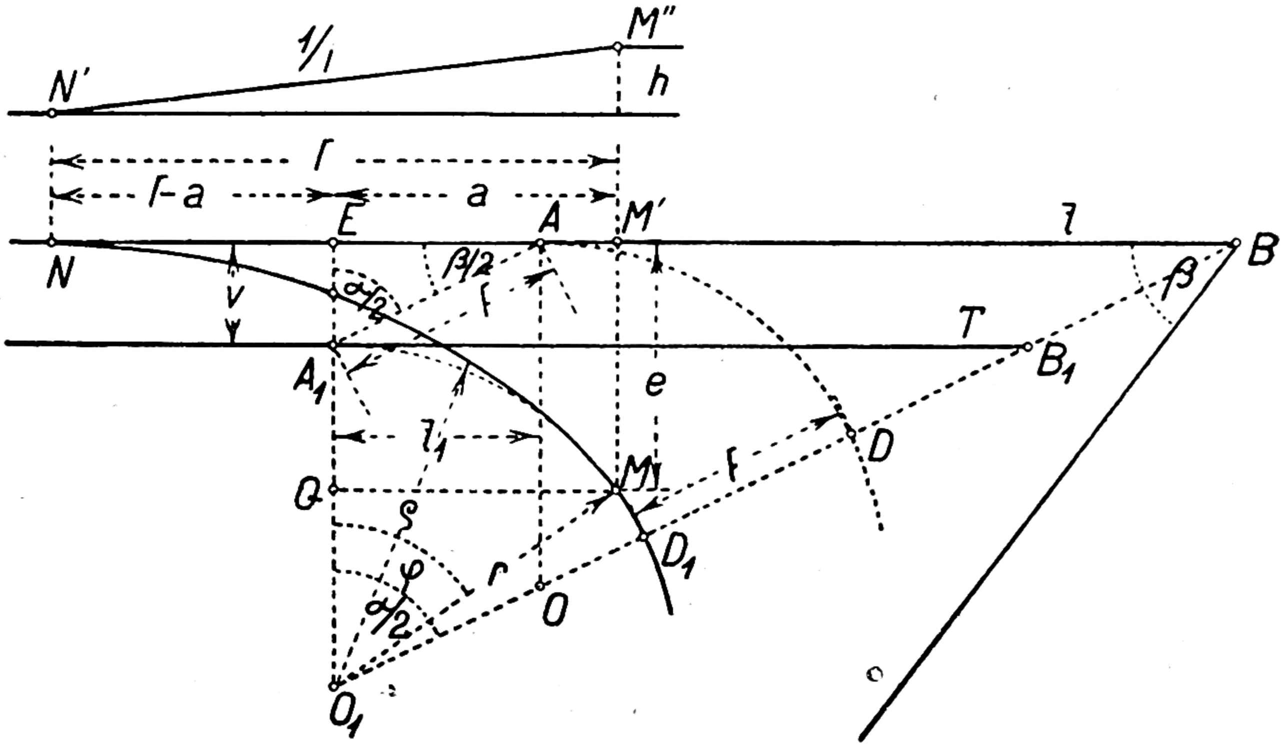

Rys. 3.

jeszcze raz całkując, otrzymamy:

$$\int \frac{x^2}{2C}\, dx = \frac{x^3}{3.2C} = \frac{x^3}{6C}.$$

Stałą całkowania pomijamy, ponieważ dla $x = 0$, $\frac{dy}{dx} = 0$. W ten sposób otrzymamy równanie krzywej przejściowej w formie $y = \frac{x^3}{6C}$. W punkcie końcowym krzywej M (rys. 3) rzędna $y = e$ będzie się równać $e = \frac{l^3}{6C}$, gdyż w punkcie M, $x = l$. Jeżeli we wzorze $\varrho = \frac{C}{x}$ wstawimy graniczną wartość zamiast ϱ — r, a zamiast x — l, otrzymamy, że $l = \frac{C}{r}$. Następnie obliczymy wymiar $EM' = a$ $a = r.\sin\varphi$, dla promieni większych od 100 m można użyć wzoru przybliżonego $a = \frac{2}{l}$; kąt φ dostaniemy z rozwinięcia wyrażenia $\frac{x^2}{2C} = \frac{dy}{dx} =$ $\operatorname{tg}\varphi =$ tangensowi kąta nachylenia stycznej w punkcie M do osi x-ów. „Zatem $\operatorname{tg}\varphi = \frac{l^2}{2C}$, ponieważ $e = \frac{l^3}{6C}$, stąd $C = \frac{l^3}{6e}$. "

Zatem $\operatorname{tg}\varphi = \frac{6el^2}{2l^3} = \frac{3e}{l}$, $\operatorname{tg}\varphi = \frac{3e}{l}$. Obliczymy teraz wielkość przesunięcia stycznej $N—B$, czyli wielkość v; $v = e - A_1 Q$, $A_1 Q$ jako strzałka płaskiego łuku, równa się $A_1 Q = \frac{a^2}{2r}$, a więc $v = e - \frac{a^2}{2r}$,

$e = \frac{l^2}{6r}$, zaś $a = \frac{l}{2}$, po wstawieniu otrzymamy:

$v = \frac{l^2}{6r} - \frac{l^2}{8r} = \frac{4l^2}{24r} - \frac{3l^2}{24r} = \frac{l^2}{24r}$, ponieważ $l^2 = 6.e.r$, to

$$v = \frac{6er}{24r} = \frac{e}{4}.$$

W końcu pozostaje do obliczenia wielkość przesunięcia punktu styczności A i punktu D o wielkość f. Z trójkąta $E A A_1$

$$f = v.\sec\frac{\alpha}{2},$$

rzut długości f ma styczną t:

$t_1 = v.\operatorname{tg}\frac{\alpha}{2}$ oraz rzędna krzywej w połowie długości l, czyli dla łuków o promieniu większym od 100 m w punkcie E.

$$y^{l}/_{2} = \frac{l^3}{8.6C} = \frac{l^3}{48l.r} = \frac{l^2}{48r} = \frac{6e.r}{48r} = \frac{e}{8} = \frac{v}{2}.$$

Według przepisów Min. Komunikacji dla kolejek wąskotorowych należy przyjmować $i = 300$. W tym wypadku jednak dostaniemy długość krzywej przejściowej stosunkowo dość dużą, która nastręcza wiele trudności w trasowaniu zwłaszcza w terenie górskim, gdzie często zachodzi potrzeba stosowania łuków odwrotnych. W takim razie korzystnem byłoby przyjęcie $i = 200$, co w rezultacie skróci wydatnie długość krzywej przejściowej, a z powodu mniejszej szybkości pociągu w krętych partjach trasy nie wpłynie ujemnie ani na bezpieczeństwo ruchu, ani na trwałość taboru i nawierzchni. Poniżej podane są dwa przykłady obliczenia elementów krzywej; pierwszy przykład dla $i = 200$, drugi przykład $i = 300$ z zastosowaniem tabel prof. Skibińskiego.

Przykład obliczenia: dane: $r = 40\,m$, $s = 0{,}76\,m$, $v = 15\,km/godz$, kąt wierzchołkowy $\beta = 71^0 44'$. Obliczam kąt $\alpha = 180 - \beta = 108^0 16'$, $\frac{\alpha}{2} = 54^0 8'$. Styczna $AB = r.\operatorname{tg}\frac{\alpha}{2} = 55.1.383139$.

$AB = 69.16\ m$. Długość tę odmierzam od punktu B i otrzymuję punkt A (rys. 3).

Obliczamy teraz dalsze elementy krzywej przejściowej $C = \frac{s.v^2.i}{g}$,

$$C = \frac{0{\cdot}76.4{\cdot}17^2.200}{9{\cdot}81} = \frac{0{\cdot}76\ 17{\cdot}39.300}{9{\cdot}81} = \frac{2643{\cdot}28}{9{\cdot}81} \cong 270, \qquad C = 270,$$

$$l = \frac{C}{r} = \frac{270}{40} = 6{\cdot}75\ m, \qquad e = \frac{l^3}{6C} = \frac{307{\cdot}55}{1620} = 0{\cdot}19\ m,$$

$$v = \frac{e}{4} = 0{\cdot}05, \qquad t_1 = v \,.\, \mathrm{tg}\, \frac{\alpha}{2} = 0{\cdot}05 \,.\, 1{\cdot}383139 = 0{\cdot}07\ m,$$

$$a = r \,.\, \sin \varphi, \qquad \mathrm{tg}\, \varphi = \frac{3\,e}{l},$$

$$\log\, \mathrm{tg}\, \varphi = \log\, 3\,e - \log\, l$$

$$\left.\begin{array}{r} \log\, 3\,e = 1{\cdot}75587 - 2 \\ \log\, l = 0{\cdot}82930 \end{array}\right| -$$

$$\log\, \mathrm{tg}\, \varphi = 8{\cdot}92657 - 10$$

$$\varphi = 4^0 49'\, 37''$$

$$a = r \,.\, \sin \varphi$$

$$a = 40 \,.\, \sin\, 4^0 49'\, 37''$$

$$\log\, a = \log\, 40 + \log \sin\, 4^0 49'\, 37''$$

$$\left.\begin{array}{r} \log\, 40 = 1{\cdot}60206 \\ \log\, \sin\, 4^0 49'\, 37'' = 8{\cdot}92503 - 10 \end{array}\right| +$$

$$\log\, a = 10{\cdot}52709 - 10$$

$$a = 3{\cdot}366\ m.$$

$$l - a = 6{\cdot}75 - 3{\cdot}366 = 3{\cdot}384\ m \qquad y^{l}/_{2} = \frac{v}{2} = 0{\cdot}025\ m.$$

$$f = v \,.\, \sec \frac{\alpha}{2} = 0{\cdot}05 \,.\, 1{\cdot}706773$$

$$f = 0{\cdot}085\ m$$

Mając dany punkt A odmierzamy w kierunku punktu N długość $t_1 = 0{\cdot}07\ m$ i dostajemy punkt E. Od punktu E odmierzamy w kierunku punktu B długość $a = 3{\cdot}366\ m$ i otrzymujemy punkt M'. Od tego punktu tyczymy prostopadłą o długości $e = 0{\cdot}19\ m$ i otrzymujemy końcowy punkt krzywej M. Początkowy punkt krzywej N dostaniemy przez odmierzenie od punktu E długości $l - a = 3{\cdot}384\ m$. Wreszcie środkowy punkt krzywej dostaniemy gdy na długości $^{l}/_{2}$ odmierzymy prostopadle rzędną $y^{l}/_{2} = 0{\cdot}025$.

Dla otrzymania punktów pośrednich posługujemy się wzorem:

$$y = \frac{x^3}{6\,C}$$

Celem wytyczenia łuku koła wyznaczamy styczną pomocniczą T przez odmierzenie wartości v prostopadle od punktu E. W otrzymanym w ten sposób przesuniętym punkcie styczności A_1 oznaczamy kierunek stycznej T i od niej tyczymy rzędne łuku koła o promieniu r od punktu M począwszy.

W tabeli VI. Skibińskiego „Tyczenie tras“ mamy dla danej długości promienia r, szybkości pociągu i prześwitu toru, podane gotowe wartości elementów krzywej przejściowej. Np. dla kolejki $0{\cdot}76\ m$ prześwitu, szybkości $v = 20\ km/godz$ i promienia $r = 40$ otrzymamy ze str. 223:

$$C = 750$$
$$x = l = 18{\cdot}750, \quad y = e = 1{\cdot}465$$
$$a = 9{\cdot}127 \qquad \varphi = 13^0\,11'\,26''$$

Resztę elementów obliczymy:

$$v = \frac{e}{4} = \frac{1{\cdot}465}{4} = 0{\cdot}366\ m.$$
$$t = v\,.\,\mathrm{tg}\frac{\alpha}{2} = 0{\cdot}366\,.\,1{\cdot}732 = 0{\cdot}634\ m.$$
$$f = v\,.\sec\frac{\alpha}{2} = 0{\cdot}366\,.\,2 = 0{\cdot}732\ m.$$

Punkty pośrednie krzywej odczytamy również w tej samej tabeli dla *r* rosnącego od 40 *m* w górę.

x	5·0	7·5	10	12·5	15	18·750
y	0·028	0·094	0·222	0·434	0·75	1 465

albo obliczamy ze wzoru $y = \frac{x^3}{6C}$.

Sposób drugi.

Sposób tyczenia krzywej przejściowej na torze już istniejącym, a nie uwzględniającym tej krzywej.

Zasada tego sposobu polega na tem, że nie przesuwamy środka łuku ani punktu styczności, lecz łuk o promieniu r łączymy z prostą zapomocą łuku o promieniu r_1 mniejszym od r przy pomocy krzywej przejściowej. Sposób ten mamy uwidoczniony na rys. 4.

Prosta NH' łączy się z łukiem $A—H$ w punkcie styczności A. Połączenie zmieniamy w ten sposób, że przesuwamy tor w kierunku środka łuku, wyznaczając początek krzywej przejściowej w punkcie N i koniec w punkcie M. Łuk $H—K$ o promieniu r łączymy z krzywą $N—M$ przy pomocy łuku o promieniu r_1, przyczem $r_1 < r$.

Przesunięcie toru będzie zatem uskutecznione na długości $N—M'$ i $M'—H'$, a przesunięty tor zmieści się na istniejącym podtorzu bez potrzeby dodatkowych robót ziemnych. Elementy krzywej przejściowej t. j. wymiary: v, l, $l—a$, a i e obliczamy ze wzorów podanych w poprzednim rozdziale i w ten sam sposób wyznaczamy krzywą przejściową. Pozostaje nam tutaj obliczyć współrzędne punktu H jako początku łuku o promieniu danym r, a więc wymiary c i h, oraz wymiar b potrzebny do oznaczenia wszystkich punktów mierzonych od punktu styczności A.

Z trójkąta $OO'O_1$ dostaniemy, że

$$b = \sqrt{(r-r_1)^2-(r-r_1-v)^2} = \sqrt{r^2-2rr_1+r_1{}^2-r^2-r_1{}^2-v^2+2rr_1+2rv+2r_1v}$$
$$b = \sqrt{2v(r-r_1)-v^2}.$$

Długość b odmierzamy od punktu A w kierunku H' i otrzymujemy punkt J'. Mając ten punkt wyznaczymy łatwo krzywą przejściową $N—M$. Do wyznaczenia punktu H' obliczamy długość c z proporcji:

$$c : b = r : (r - r_1)$$

$$c = \frac{b \cdot r}{r - r_1}$$

$$c = \frac{b \cdot r}{d}$$

długość $h = OA - OG$

$$= r - OG$$

OG obliczymy z proporcji: $OG : OA = OO' : OO_1$

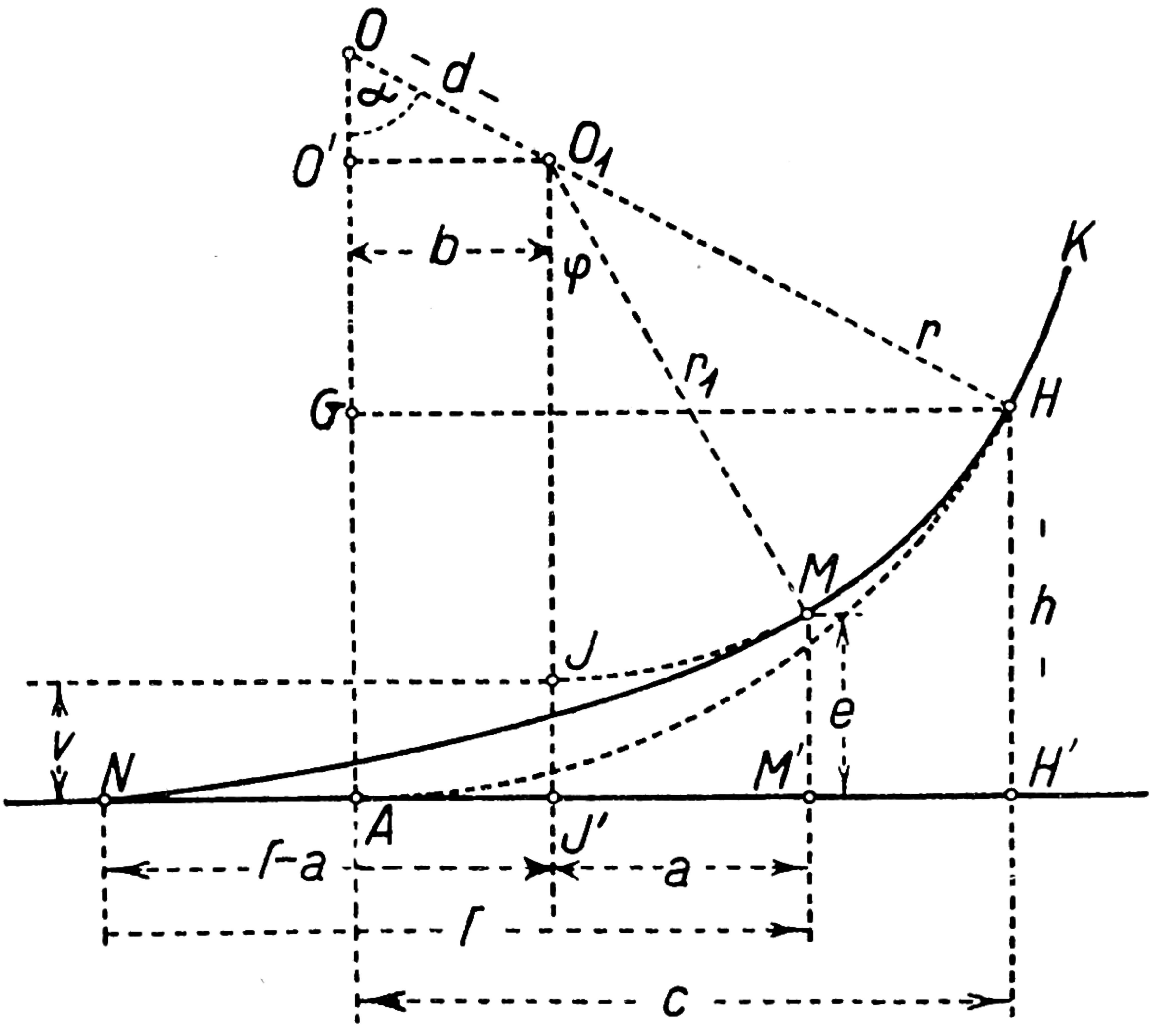

Rys. 4.

inaczej $$OG : r = (r - r_1 - v) : (r - r_1)$$

$$OG = \frac{r(r - r_1 - v)}{r - r_1},$$

czyli $$h = r - \frac{r^2 - rr_1 - rv}{r - r_1}$$

$$h = \frac{r^2 - rr_1 - r^2 + rr_1 + r \cdot v}{r - r_1} \qquad h = \frac{rv}{r - r_1}$$

Całkowite przesunięcie toru nastąpi na długości $N—H' = (l \quad a) - b + c$. Ponieważ w punkcie H stykają się ze sobą dwa łuki o różnych promieniach, co mogłoby wpływać ujemnie na wóz i tor w czasie ruchu pojazdu w tem miejscu — dlatego celem uniknięcia pewnych zaburzeń w ruchu przyjmujemy w praktyce skrócenie promienia d stosunkowo niewielkie tak, że $d = \frac{r}{20}$. Dla tego sposobu tyczenia krzywej przejściowej ułożył prof. Skibiński tabelę, gdzie dla $C = 1200$ i dla danego promienia r znajdujemy obliczone już i podane w tabeli IX potrzebne do tego celu wymiary.

I tak np. dla promienia $r = 300\,m$ znajdujemy w tabeli, że $b = 2{\cdot}776\,m$. Tę wartość odmierzamy od punktu styczności A i dostajemy punkt J', $l = 42{\cdot}105\,m$, $a = 20{\cdot}993$, $l—a = 22{\cdot}112\,m$. Tę wartość odmierzamy od punktu J' i dostajemy punkt N jako początek krzywej, koniec zaś M' — przez odmierzenie długości $a = 20{\cdot}993\,m$. Z punktu M' odmierzamy rzędną $e = 1{\cdot}037\,m$ i otrzymujemy koniec krzywej M. Odmierzamy $c = 55{\cdot}528\,m$ od punktu A, dostajemy punkt H', a przez prostopadłe wytyczenie z tego punktu długości $h = 5{\cdot}184\,m$, dochodzimy do końcowego punktu przesunięcia toru H. Współrzędne punktów pośrednich krzywej obliczymy ze wzoru $y = \frac{x^3}{6C}$ i odmierzamy od stycznej NH', punkty pośrednie łuku o promieniu r biorę z tabeli III prof. Skibińskiego odmierzając od stycznej w punkcie J, wreszcie punkty pośrednie łuku o promieniu r wyznaczamy znowu od stycznej NH' od punktu styczności A począwszy.

Przy trasowaniu krzywej przejściowej należy zwrócić uwagę na wielkość kąta wierzchołkowego łuku β. Jeżeli bowiem kąt β zbliża się do 180^0, to przy stosunkowo małym promieniu r może zajść taki wypadek, że długość łuku będzie za mała i nie będzie miejsca na krzywe przejściowe. Z rys. 3 wynika, że łuk MD_1 zniknie, gdy kąt φ osiągnie graniczną wartość $\frac{\alpha}{2}$. W tym wypadku dwie proste będą połączone ze sobą dwiema krzywemi przejściowemi, które zetkną się w punkcie D_1.

Jeżeliby kąt $\varphi > \frac{\alpha}{2}$ wówczas dwie krzywe przejściowe nie zejdą się ze sobą, lecz przetną się na linji symetralnej kąta β.

Warunkiem więc możliwości stosowania krzywych przejściowych będzie, że $\frac{\alpha}{2} \geqslant \varphi$ lub $\alpha \geqslant 2\varphi$

Poprzednio otrzymaliśmy związek $\operatorname{tg}\varphi = \frac{l^2}{2C}$ a że $l = \frac{C}{r}$, $\operatorname{tg}\varphi = \frac{l^2}{2C}$ a zatem i $\operatorname{tg}\frac{\alpha}{2} \geqslant \frac{C}{2r^2}$ z czego wynika, że im mniejszy będzie promień, tem większy należy przyjąć kąt środkowy α. Jeżeli jednak w czasie trasowania z powodu trudności terenowych nie można uniknąć łuku płaskiego, którego kąt β zbliża się do 180^0, wówczas lepiej będzie zrezygnować z ułożenia krzywej przejściowej, a natomiast zastosować o ile możności jaknajwiększy promień łuku r.

Np. dla kolejki o prześwicie 0·76 m dla zmiennych promieni i stałej $C=270$ dostaniemy graniczne wartości kąta środkowego α:

rm	40	50	60	70	80	100
$\alpha^0 \geqslant$	$9^0 40'$	$6^0 11'$	$4^0 18'$	$3^0 10'$	$2^0 28'$	$1^0 33'$

Projektujący trasę kolejki zważać musi następnie na ten moment, by w razie dwóch następujących po sobie łuków włożona między nie prosta była odpowiednio długa tak, by umożliwiała obustronne zagubienie przechyłki toru w obu łukach — przechyłki

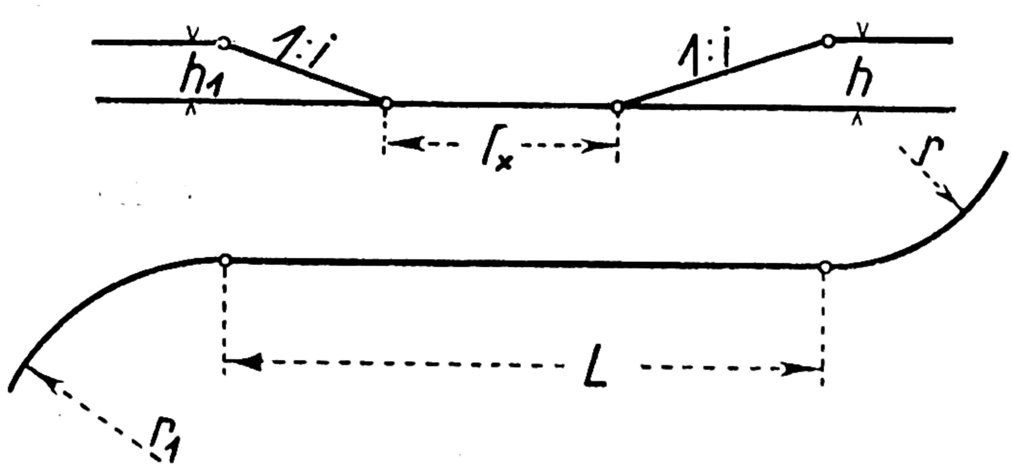

Rys. 5.

która na początku łuku musi już mieć obliczoną wartość w stosunku do promienia. Inną otrzymamy minimalną długość prostej między łukami bez stosowania krzywej przejściowej, inną przy jej uwzględnieniu.

Jeżeli krzywej przejściowej nie stosujemy to z rys. 5 dostaniemy całkowitą długość prostej wstawionej między łukami o promieniach r i r_1 $\qquad L = i\ (h+h_1) + l_x$

Przepisy Ministerstwa Komunikacji zezwalają na pominięcie prostej l_x — więc $L = i\,(h + h_1)$.

Dla kolejek leśnych dostaniemy zatem dla minimalnego promienia i odpowiedniego prześwitu kolejki następujące dane:

Prześwit kol.	*min r*	przechyłkach $h\ m/m$	i	$L.\ m$
1·00 m	50	64	300	38·4
0·76 „	40	34	300	20·4
0·75 „	40	33	300	19·8
0·60 „	30	23	300	13·8

*

Przy zastosowaniu krzywej przejściowej minimalna długość prostej L wyniesie z rys. 6 $L = (l - a) + (l_1 - a_1) + t + t_1 + l_x$. Przyjmując w przybliżeniu, że $t = t_1 = 1\ m$ otrzymamy odpowiednią długość prostej między łukami dla:

Prześwitu	*min. r*	*vm/sek*	*i*	*C*	$(l-a)\ m$	*Lm*
1·0—	50—	5·56''	300	1150	11·81	25·63
0·76	40—	4·17''	300	400	5·04	12·08
0·75	40—	4·17''	300	400	5·04	12·08
0·60	30—	3·34''	300	200	3·36	8·72

Reasumując wszystko to, co wyżej było omówione, dochodzimy do następujących wniosków: Z porównania długości prostych, jakie mają być wstawione między sąsiedniemi łukami przy zastosowaniu

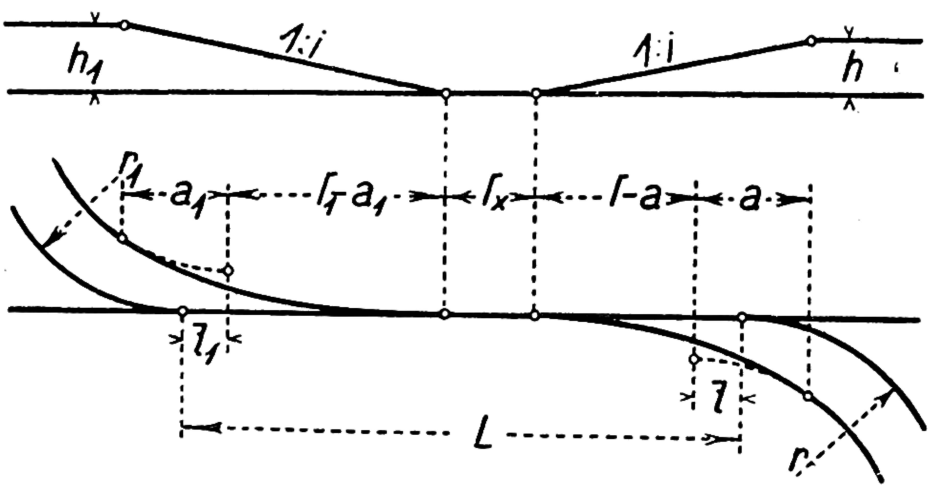

Rys. 6.

krzywych przejściowych i w drugim wypadku bez tych krzywych widzimy, że w pierwszym wypadku długość prostych jest znacznie mniejsza. Stosowanie zatem krzywych przejściowych przy kolejce leśnej ułatwia w znacznej mierze trasowanie zwłaszcza w terenie górskim, gdzie trasę można łatwiej dostosować do terenu, który wymaga nieraz założenia obustronnych łuków.

Drugą korzyścią, jaką odnosimy z zastosowania krzywych przejściowych będzie często zmniejszenie robót ziemnych spowodowane dokładniejszem przystosowaniem trasy do terenu.

Trzecia korzyść, to zmniejszenie zaburzeń w czasie ruchu pojazdów po łuku — zaburzeń, które powodują szybsze zużycie nawierzchni oraz taboru kolejkowego, a często także są przyczyną wykolejeń.

Z tych założeń wychodząc dochodzimy do wniosku, że w racjonalnej budowie kolejki leśnej trasowanie krzywych przejściowych powinno mieć jaknajszersze zastosowanie.

Z Zakładu Inżynierji Lasowej Politechniki Lwowskiej.